

Asia: VN/13501/2025

Lausuntopyyntö kuntien peruspalvelujen valtionosuuden 75 miljoonan euron vähennyksen kohdistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Petteri Orpon hallitus päätti kevään 2025 kehysriihessään leikata kuntien peruspalvelujen valtionosuutta 75 miljoonalla eurolla vuodesta 2026 alkaen.

Valtiovarainministeriössä laaditun muistion mukaan ”Ehdotuksessa valtionosuuden vähennys kohdennettaisiin kunnittain maksuun pantujen kunnan peruspalvelujen valtionosuuksien suhteessa. Näin vähennyksen määrä leikkaa kaikilta saman suhteellisen osan, mutta määrä vaihtelee kunnittain euromääräisesti, ollen suurin niissä kunnissa, jotka saavat euromääräisesti eniten valtionosuuksia, ja pienin kunnissa, jotka saavat vähiten valtionosuutta. Vakiintuneesti vastaavat vähennykset on toteutettu valtionosuusprosenttia alentamalla, jolloin vähennys on jokaisessa kunnassa euromääräisesti asukasta kohden yhtä suuri. Ehdotettavassa mallissa asukaskohtainen säästö vaihtelee noin 50 eurosta (kunnissa, joissa valtionosuus on noin 2 300 euroa asukasta kohti) nollaan euroon kunnissa, joissa valtionosuus on negatiivinen.”

Kuntaliitto toteaa, että leikkauksen toteutustapa on toissijainen. Kohdentuminen kuntiin vaihtelee, mutta sekä prosenttiperusteisessa että asukasta kohti euromääräisesti tasasuuruudessa leikkauksessa on ongelmia oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Vastustamme kuntien valtionosuuksiin tehtäviä leikkauksia riippumatta niiden toteutustavasta. Esitetty 75 miljoonan euron leikkaus kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin ei tasapainota julkista taloutta, vaan ainoastaan siirtää valtion kunnille säättämien peruspalveluiden kustannukset entistä suuremmalta osalta kuntien itse maksettavaksi.

Kevään kehysriihessä tehty leikkauslinjaus on myös hallituksen oman ohjelman vastainen. Hallitusohjelmassa on selkeä kirjaus: ”Valtio sitoutuu kompensoimaan kunnille asetettavat uudet tehtävät ja velvoitteet sekä mahdolliset tehtävien laajennukset rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Hallituksen veroperusteisiin tekemien muutosten verotuottovaikutus kompensoidaan kunnille.”

Kehysriihessä linjattujen veroperustemuutosten osalta hallitus noudattaa ohjelmaansa, mutta uusien tehtävien ja velvoitteiden ja tehtävien laajennusten osalta hallitus rikkoo antamansa lupauksen, joka on myös voimassa olevaa lainsäädäntöä. Peruspalvelujen valtionosuuksista säädetyn lain 21 §:n 2 momentin mukaan ”Uusissa ja laajentuvissa valtionosuustehtävissä valtionosuus on 100 prosenttia uusien ja laajentuvien tehtävien laskennallisista kustannuksista, ellei valtionosuustehtäviin tehdä vastaavan suuruisia vähennyksiä.”

Kuntien ensi vuoden ennakollisessa valtionosuuslaskelmassa listataan kahdeksan tehtävämuutosta tai -laajennusta, joiden nettomääräinen vaikutus on kuntien laskennallista valtionosuutta nettomääräisesti 67 miljoonaa euroa kasvattava. Uusiin tehtäviin osoitetaan yhteensä 73 miljoonaa euroa lisärahoitusta ja normikevennysten perusteella vähennetään noin kuusi miljoonaa euroa.

Uusia tai laajenevia tehtäviä ovat oppimisen tuen uudistus (vaikutus kuntien laskennallisiin kustannuksiin n. 53 miljoonaa euroa) ja kolmen viikkotunnin lisäys perusopetukseen (vaikutus n. 12 miljoonaa euroa). Lisäkustannuksia tulee myös yksityisten opetuksen järjestäjien kotikuntakorvauksen nostosta 100 prosenttiin (vaikutus 6 miljoonaa euroa). Nämä viedään laskennallisiin valtionosuuksiin esi- ja peruskouluikäisten perushintoja. Näin toimien ollaan vielä hallitusohjelman ja valtionosuuslain viitoittamalla tiellä.

75 miljoonan leikkaus kuitenkin veisi tehtävälaajennusten tuoman lisän pois kokonaan. Toisin sanoen kunnat rahoittavat itse täysimääräisesti hallituksen päättämät uudistukset.

Tällaisesta toiminnasta, jossa yhtäältä ”toisessa päässä” valtionosuuksia lisätään ja nimellisesti täytetään valtionosuuslain pykälät, mutta sitten heti seuraavaksi niitä ”toisesta päästä” vähennetään, voisi luonnehtia myös valtionosuuslain kirjaimen ja tarkoituksen vastaiseksi toiminnaksi.

Leikkauksen toteutustavasta riippumatta kunnat menettävät 75 miljoonaa euroa valtionosuusrahoitusta, vain kuntien kesken kohdennus vaihtelee. Oletettavasti niissä kunnissa, joissa leikkaus jää pienemmäksi kuin asukasta kohti tasasuuruinen leikkaus (13,38 €/as.) olisi ollut, ollaan luultavasti vähemmän tyytymättömiä kuin niissä, joissa leikkaus on tuota suurempi. Oikein ja kohtuullista on, että leikkausta ei kohdenneta enää jo valmiiksi negatiivisen valtionosuuden kuntiin.

On hyvä tiedostaa, että myöskään asukasta kohti euromääräisesti tasasuuruinen leikkaus ei ole ongelmaton ja tasa-arvoinen sekään, sillä veroprosentin tuotto vaihtelee kuntien kesken suuresti. VM:n kevään 2025 kuntatalousohjelman painelaskelmassa kunnallisveroprosentin keskimääräinen tuotto vuonna 2026 arvioidaan olevan 252 euroa asukasta kohti. 137 kunnassa veroprosentti tuottaa alle 200 euroa asukasta kohti ja on pienimmillään 142 euroa. Keskiarvoa enemmän veroprosentti tuottaa 36 kunnassa ja viidessä kunnassa tuotto on yli 300 euroa asukasta kohti.

Kuntien valtionosuuksissa on suurta vaihtelua kaikissa kuntakokoluokissa. Samoin on vaihtelua kuntien taloudellisessa asemassa kunnan koosta ja sijainnista riippumatta, joten yleistäminenkin johtaa harhaan.

Kuntakokoryhmittäin tarkasteltuna on kuitenkin niin, että keskimäärin suurimmat valtionosuudet ovat pienemmissä kuntakokoryhmissä. Näin ollen esitetty prosenttileikkaus ja siten asukaskohtaisesti suurimmat valtionosuusleikkaukset painottuvat pieniin kuntiin. VM:n oma kuntatalouden painelaskelma osoittaa, että pienimmissä kuntakokoryhmissä kuntien talous on muutenkin heikkenemässä eniten tulevina vuosina. Tämä näkyy sekä kuntien toiminnan ja investointien rahavirtaennusteessa kuin myös arviossa negatiivisen vuosikatteen kunnista.

Pienimmissä kunnissa ovat valmiiksi myös korkeimmat veroprosentit ja siellä myös syntyvyyden aleneminen ja väestömuutos aiheuttavat suurimmat sopeuttamispaineet. Kuntakentän eriytymisestä on oltu ajoittain huolissaan. Valtionosuuksien leikkaustapa näyttäisi entisestään lisäävän kuntien välisiä eroja.

75 miljoonan euron leikkaus esitetyllä tavalla tarkoittaa kovimmillaan 0,3 %-yksikön kunnallisveroprosentin tuottoa vastaavaa tulonmenetystä (Ranuan kunta, jossa leikkaus on VM:n laskelman mukaan 49 €/asukas ja veroprosentin tuotto 165 €/as.). Veroprosentin tuottoon suhteutettu leikkaus on vähintään 0,2 %-yksikköä 20 kunnalla. Näistä neljää lukuun ottamatta kaikki ovat alle 5.000 asukkaan kuntia ja vain yhdessä juuri yli 10.000 asukasta. Kaikkiaan 107 kunnassa leikkaus tarkoittaa vähintään 0,1 %-yksikön verotuottoa vastaavaa menetystä. 10 kunnassa tästä joukosta on yli 10.000 asukasta, yhdessä niukasti yli 20.000 asukasta. Asukasta kohti tasasuuruinen leikkaus tarkoittaisi alimmankin verotuoton kunnissa alle 0,1 %-yksikön verotuottoa vastaavaa leikkausta.

Tämä poikkeuksellinen leikkauksen toteutustapa on kuitenkin ajateltu vain yhtä vuotta koskeväksi. VM:n muistiossa todetaan: ”Vakiintuneen käytännön mukaisesti sellaiset vaalikauden aikana tehdyt pysyväksi muuttuneet valtionosuuden lisäykset ja vähennykset, joita ei ole toteutettu valtionosuusprosenttia muuttamalla, otetaan huomioon valtionosuusprosentissa viimeistään vaalikauden viimeisessä talousarviossa. Näin turvataan se, ettei seuraava hallitus joudu ottamaan kantaa edellisen hallituksen tekemiin valtionosuuden pysyviin lisäyksiin tai vähennyksiin. Tästä johtuen ehdotetaan, että kunnalle maksettavasta valtionosuudesta tehtävä kahden prosentin suuruinen vähennys olisi määräaikainen ja voimassa vain vuoden 2026. Vuodesta 2027 alkaen vastaavan suuruinen pysyvä säästö toteutettaisiin erikseen valtionosuusuudistuksen yhteydessä.

Tällöin pysyvän säästön vaikutukset saattaisivat kohdentua kuntiin eri tavoin kuin nyt ehdotettavassa mallissa.”

Me Kuntaliitossa katsomme, että kuntien ja eri kuntatyyppien kannalta onkin tätä yksittäistä leikkausesitystä ja sen toteutustapaa tärkeämpää se, millainen valtionosuusuudistuksesta tulee ja kuinka kuntien valtionosuusrahoitus kehittyy pidemmällä aikajänteellä.

Riikonen Olli
Suomen Kuntaliitto